

Nefret Söylemi ve Sinema: "Kurtlar İmparatorluğu" Üzerine Bir Söylem Analizi

Nurettin GÜZ*
Behlül Burak DUMLU**
Ali TANER***

Öz

Bu çalışma, sosyal yaşamda ve medyada izlenebilen nefret söylemi ve nefret suçu kavramları üzerine bir araştırmayı amaç edinmektedir. Terminolojiye yeni kazandırılan nefret söyleminin nasıl bir ifade biçimi olduğuna, neyi amaç edindiğine ve ifade özgürlüğü ile arasında nasıl bağ olduğuna dair kavramsal bir perspektif sunulacak ve bu tartışma alanları, Kurtlar İmparatorluğu filmi bağlamında analiz edilecektir. İlk bölümde, nefret söylemi ve nefret suçu kavramlarının kavramsal analizi, sıklıkla karşımıza çıkan bir tartışma alanını oluşturduğu için nefret söylemini ve ifade özgürlüğünü ayıran noktalar ve nefret söyleminde medya araçlarının rolü incelenecektir. Filmin analiz edileceği ikinci bölümde ise ırkçı nefret söyleminin bir örneğini oluşturan Kurtlar İmparatorluğu filmi bağlamında, sinemada nefret söylemi ele alınacaktır. Çalışma, eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Medyada Nefret Söylemi, İrkçi Nefret Söylemi, Kurtlar İmparatorluğu

* Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi, nurettin_guz@gmail.com

** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, bbdumlu@gmail.com

*** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 32tanerali32@gmail.com

Güz, N., Dumlu, B. B. & Taner, A. (2022). Nefret Söylemi ve Sinema: "Kurtlar İmparatorluğu" Üzerine Bir Söylem Analizi. TRT Akademi, 7 (15), 598-621. DOI: 10.37679/trta.1101369

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 10.04.2022

Revizyon Tarihi: 10.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID:0000-0002-2038-5652 ORCID ID 0000-0001-9760-1897 ORCID ID 0000-0002-8237-1467
DOI:10.37679/trta.1101369

Hate Speech and Cinema: A Discourse Analysis on the "Wolves Empire"

Nurettin GÜZ
Behlül Burak DUMLU
Ali TANER

Abstract

This study aims to research on the concepts of hate speech and hate crime that can be viewed in social life and in the media. A conceptual perspective will be presented on what kind of expression hate speech, which has just been introduced to terminology, is, what it aims at and how it is related to freedom of expression, and these areas of discussion will be analyzed in the context of the film Wolves Empire. In the first part, the conceptual analysis of the concepts of hate speech and hate crime, the points that separate hate speech and freedom of expression as it constitutes a frequently encountered area of discussion, and the role of media tools in hate speech will be examined. In the context of the movie, hate speech in the cinema will be discussed. The study will be examined with the method of critical discourse analysis.

Keywords: Hate Speech, Hate Crime, Hate Speech in the Media, Racist Hate Speech, Empire of the Wolves

Research Paper

Recieved: 10.04.2022

Revised: 10.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Sosyal bilimlerdeki birçok başka kavram gibi nefret söyleminin tanımı, kapsamı, çerçevesi ve nefret suçuyla ilgili olgu ve olaylar üzerinde tam bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Nefret söylemi, toplum içerisinde ayrışmaya neden olan, ötekileştiren ve toplumsal barış ve huzur ortamını zedeleyen bir durumu işaret ederken, nefret söylemine uğrayan kesim toplum içerisinde düzeni bozan ve tehdit unsuru olarak lanse edilmektedir. Nefret söylemi ve söylemin oluşturduğu nefret suçu, bireylerin ve kitlelerin yaşayış biçimlerini zedeleyecek, ait oldukları toplumsal kesimin varlığına yönelik tehditler oluşturacak ve demokratik süreçlere katılımını engelleyecek bir yapıdadır.

Medya kuruluşları demokratik siyasal sistemin vazgeçilmez unsurları olarak hedef kitlelerine enformasyon sağlayarak haber ve bilgi ihtiyacını karşılarken tutum ve kanaatlerin oluşmasına da yardımcı olurlar. Temel insan hakkı olan düşünce ve ifade hürriyetine dayanan basın özgürlüğü, bu hakkın engellenmesi kadar yanlış kullanımı konusu ile ilgili de tartışılmaktadır. Medya/basın özgürlüğünün doğrudan medya merkezli olarak yanlış kullanımı kadar medyanın araç olarak yanlış kullanımı da eleştiri konusu olmaktadır. Geleneksel medya kuruluşları olan gazete, dergi, radyo, televizyon kadar yeni medya araçları da demokratik siyasal sistemin kendisine yüklediği misyon dışındaki kullanımları sebebiyle sıkça kamuoyu gündemine gelebilmektedir.

Medyaya yöneltilen eleştirilerden birisini bu mecraların nefret söylemi ve suçuna yönelik kullanımı oluşturmaktadır. Irkçılık, din ve cinsel temelli nefret söyleminin medya tarafından üretildiği veya medyanın buna aracılık ettiğine ilişkin görüşler sıkça gündeme getirilirken buna ilişkin bilimsel araştırmalarda artarak devam etmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde medyanın serbest yayın yapması ile nefret söylemi ve nefret suçunun medya aracılığı ile işlenmesinin önlenmesi çabası kimi zaman iki olgu ile ilgili kavram karmaşasına sebep olmaktadır. Karmaşanın temel sebeplerinden birisini medya aracılığı ile işlenen nefret söylemi veya suçunun açık biçimde ortaya konmaması oluşturmaktadır. Konu, özellikle görsel medyanın önemli araçlarından olan sinema filmlerinde örtük biçimde hedef kitleye sunulduğu için eleştirilere esas olan filmlerde ele alınan temaların medya özgürlüğü çerçevesinde mi, yoksa nefret söylemi veya suçu çerçevesinde mi ele alınacağına ilişkin açık bir yaklaşım belirlenmemektedir. Bu noktada filmler aracılığı ile verilen mesajların arka planının ortaya çıkarılması önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın konusunu sinema filmlerindeki nefret söylemi ve nefret suçu oluşturmaktadır. Çalışma çerçevesinde *Kurtlar İmparatorluğu* filmi üzerine bir söylem

analizi yapılarak filmde nefret söylemine yer verilip verilmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada ilk olarak nefret söylemi ve medya konusu ele alınmış, sonrasında ise film içeriği üzerine bir söylem analizi yapılmıştır.

2. Nefret Söylemi ve Medya

2.1. Nefret Söylemi Kavramı

Etimolojik olarak Latince oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler veya uzaklaşma, erime, yayılma anlamındaki “discurrere” kelimesi ile “discursus” kelimesinin farklı biçimlerine karşılık gelen söylem kelimesi mecazi anlamda da özne hakkında uzun konuşma, bir şey hakkında iletişim anlamına gelmektedir (Sözen, 1999, s. 19). Nefret kavramı ise bazı aksi görüşlere rağmen (Parekh, 2006, s. 2) hoşlanmama, beğenmeme, aşağılama, hor görme ve saygı duymama gibi anlamlar olarak ifade edilmekte, hedef alınan birey veya gruba karşı reddetme, zarar verme, düşmanlık ya da yok etme arzusunun duyulması olarak tanımlanabilmektedir (Bedamchi, 2015, s. 56). Kavram genellikle ırk, renk, etnik ve ulusal köken, dini inanç, cinsel yönelim ve diğer statüler temelinde bireylere veya gruplara karşı şiddetin, nefretin ve ayrımcılığın savunuculuğunu içeren ifade kategorisi (Boyle, 2010) olarak tanımlanmaktadır. Nefret söylemi olumsuz duyguları içermekle birlikte toplumu oluşturan gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiye işaret eden bir dışlanma, değersizleştirme ve düşmanlaştırma ideolojisi (Göregenli, 2013, s. 57) olarak da adlandırılmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (COE, 1997, s. 107) nefret söylemi kavramını “azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenlilere karşı ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya saldırgan milliyetçilik dâhil, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimi” olarak tanımlamıştır. Avrupa Konseyi ise ırkçılık ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleri ile mücadele etme amacıyla hazırlanan 2008 yılına dair çerçeve kararda, “alenen şiddeti ve nefreti kışkırtıcı” söylemleri nefret söylemi olarak belirtmiştir (FRA, 2016, s. 3). Nefret söylemi, nefret suçlarının da zihinsel ve ideolojik arka planını oluşturmaktadır.

Ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkan nefret suçu failin dil, din, ırk, etnik köken, engellilik, cinsiyet ve cinsel yönelimlerle ilgili ön yargı ile bu özellikleri taşıyan veya taşıdığını düşündüğüne karşı gerçekleştirdiği suç davranışı olarak tanımlanmaktadır. Nefret suçu olarak bilinen eylemlerin engellenmesine dair ilk uygulamalar, 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde Yahudilere ve siyahılara yönelik gerçekleşen saldırıları engellemek amacıyla hayata geçiril-

miştir. Ancak nefret suçu kavramının yaygınlaşmasındaki ilk örneklerden birisi, 1986 yılında New York'ta bir grup beyaz genç tarafından siyahi bir kişiye yönelik gerçekleştirilen ırkçı saldırının gazete manşetlerine yansması olarak kabul edilmektedir. Öncelikle yalnızca ırk ve din temelli saldırıları karşılamak için kullanılan bu kavram, 1990'lı yılların başından itibaren kişinin cinsel tercihi, ulusal kökeni, engellilik hâli ve cinsiyeti nedeniyle maruz kaldığı saldırılar için de kullanılmaya başlanmıştır (Ataman, 2012, s. 59-60). Nefret söylemi ve nefret suçu 20. yüzyılın son dönemi ve özellikle içerisinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ağırlıklı gündem konusunu oluşturmuştur.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçuna ilişkin yaptığı tanımlamada nefret suçu ve nefret söylemi arasında bir ayırmda bulunmuş ve ceza kanununa konu olacak bir suçun nefret gayesiyle işlenip işlenmeksizin her şekilde suç olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, söylemde nefret unsuru içermeyen ifadelerin nefret suçu olarak tanımlanabilmesinin mümkün olmadığını altını çizmiştir. Nefret suçları, failin/faillerin sahip oldukları ön yargı ve düşmanca duygular ile dil, din, mezhep, etnik köken, siyasi düşünce, cinsel tercih, cinsiyet, yaş, fiziksel veya zihinsel engel gibi varsayılan farklı özellikleri sebebiyle birey veya bireylere ya da bireylerin mensubu oldukları gruplara yönelik işledikleri suçlar olarak tanımlanmıştır (Osce Odih, 2009, s. 25).

Uluslararası kuruluş ve sözleşmelerle birlikte Türk Ceza ve Basın Hukuku alanlarında da konu düzenlenmiştir. Nefret suçlarıyla ilgili özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte 2014 yılındaki 6529 Sayılı Kanun'la TCK'nin (Türk Ceza Kanunu) 122. maddesinin "Ayrımcılık" olan madde başlığı "Nefret ve Ayrımcılık" olarak değiştirilmiş, metne "nefret nedeniyle" ifadesi dâhil edilmiştir. Halkı ayrıştırmaya, kin ve düşmanlığa tahrik etme ve aşağılama suçuna ise TCK'nin 128. maddesinde yer verilmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, "Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden" kimsenin, "bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması hâlinde "hapisle cezalandırılacağı" nı hüküm altına almıştır. İkinci fıkrasında ise "Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi" ile üçüncü fıkrasında, "Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde" hapis cezası ile cezalandırılacağını belirtmektedir. Yine, nefret söylemi ile ilgili bir madde olarak nefret içerikli açıklamaları bazı şartlar dâhilinde suç olarak niteleyen (Karan, 2012) TCK'nin 216. maddesindeki "halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu" nefret söylemini önlemeye yönelik düzenlemeler arasında yer almaktadır.

TCK'den başka 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da da nefret söylemine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yayın ilkeleri bölümünde "Halkı kin ve düşmanlığa iten ve nefret duyguları oluşturan yayınlara yer verilmemesi" istenmektedir. Devamında, "insanların dil, din, ırk, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması" kayıt altına alınmaktadır. "Kadınlara, güçsüzlere, engellilere ve çocukları karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi, yayınlara şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması" istenmektedir. Kanun, medya yoluyla nefret söyleminin yayılmasını önlemeye yönelik düzenlemelere yer vermektedir. Düzenleme sadece geleneksel medyayla sınırlı olmayıp yeni medya ve yeni medya mecrası olarak sosyal medya başta olmak üzere diğer alanlarda da söz konusu olabilmektedir. Ardında çoğunlukla iktidar savaşı ya da ekonomik paylaşımın yattığı iddia edilen nefret söylemi (Yılmaz, 2013, s. 32) ve bu çerçevede nefret suçlarının, toplumdaki geniş kitleleri hedef aldığı ve eşitlik ilkesine zarar verdiği, seri cinayetler, etnik temizlik ve soykırım, fiziksel saldırı, taciz, mekân ve araç kundaklama, mobbing, saldırı tehdidi, tehditkâr broşür, poster, duvar yazıları ile Twitter ve Facebook gibi sosyal medya ağları üzerinden hedef gösterme şeklinde ortaya çıkabildiğine ilişkin görüşler de (Duruçay ve Gülal, 2017, s. 130) vardır. Kuşkusuz nefret söylemi ile ifade özgürlüğü arasındaki belirsiz alan kimi zaman sorunun tespitini güçleştirmektedir.

2.2. İfade Özgürlüğü Ekseninde Nefret Söylemi

Bazı medya içeriklerinin provokasyon amacıyla üretilip üretilmediği çoğu zaman kesin olarak bilinmemesine rağmen kimi yayınlarda ön yargı kolayca sezilebilmektedir. İnanç, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü insan haklarının temel ilkelerinden olmakla birlikte farklı inançlara saygı göstermenin medyanın evrensel etik kodları arasında yer almasına rağmen bu ilke kimi medya organlarının genellikle göz ardı edilebilmektedir. Burada bu tür içerikler üreten medya kuruluşlarının asıl amacını öngörebilmek oldukça zordur (Güz vd. 2020: 16). Nefret söylemi gibi bazı içeriklerin medya tarafından düşünce özgürlüğü çerçevesinde bir fikir veya yaklaşımı ortaya koymaya yönelik veya şiddet içerikli yayınlar üzerinden ekonomik bir çıkar elde etme düşüncesinin mi ya da bir grubu, ülkeyi veya milleti küçük düşürme gayesinin mi sonucu olduğu kimi zaman açık olarak belirlenememektedir.

Nefret söyleminin tanımı gibi nefret söyleminin hangi unsurları içerdiği ve ne tür ifadelerin nefret söylemi ya da ifade özgürlüğüne ait bir söylem olduğu konusu da muğlak bir alanı işgal etmektedir. Nefret söylemi, hukuk diline yeni yerleşen

kavramlardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Ne tür ifadelerin nefret söylemi kapsamına alınacağı ve nefret söylemine konu olan ifadeye hangi tür cezalar verileceği hususları henüz kesinlik kazanmamıştır (Çelik, 2013, s. 206). Siyasi otorite, lobi faaliyetleri, kamuoyu algısı oluşturma ve bunu yönlendirebilme güç ve kapasitesine sahip olan devletler, hükümet dışı organlar ve STK'lar ne tür ifadelerin nefret söylemi kapsamında değerlendirileceğini belirlemektedir (Uslu, 2013, s. 196). Ancak belirgin olmayan alanlarla ilgili tartışmalar da devam etmektedir.

İfade özgürlüğü, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere birçok uluslararası metninde mutlak bir hak olarak ifade edilmektedir. Nefret söylemine yönelik yasal yaptırımların varlığını ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirenlerin olmasına rağmen ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığı konusu ulusal kanunlar kadar uluslararası sözleşmelerde de yer almaktadır. Özellikle ifade özgürlüğü, mutlak bir hak olmanın aksine inanç özgürlüğü, mahremiyet, eşitlik ve ayrımcılık yasakları ile dengelenmesi gereken bir özgürlük olarak görülmüştür (Weber, 2009, s. 1-2). İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 19. maddesi herkesin düşünce hürriyetine ve bunu açıklama hakkına sahip olduğunu ve bunu bir iletişim aracı yoluyla özgürce araştırma, alma ve söyleme özgürlüğü olduğunu güvence altına almaktadır. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi herkesin görüşlerini açıklama ve anlatma özgürlüğüne sahip olduğunu, bu hakkın kamu otoritelerinin müdahalesinden uzak uluslararası bir hak olduğunun altını çizmektedir. Bununla birlikte aynı sözleşme bu hakkın bazı hâllerde sınırlanabileceğini de ifade etmekte (Güz, 2005, s. 35) ve nefret söylemi de bu sınırlamalar çerçevesinde kalmaktadır.

Nefret söylemi suç, sözle işlenen bir suç olagelmekten ötürü fiziki suçlar gibi tespiti kolay yapılabilen bir suç değildir. Bu bağlamda ifade özgürlüğünün sınırlarında gezen nefret söyleminin niteliğine karar vermek kolay olmayabilmektedir. İfade ile bir kişiye ya da kesime zarar vermenin tespiti görece zor olsa da sonuçları tıpkı fiziki suç gibi geniş bir etki alanı yaratabilmektedir. Örneğin, bir kişinin, "Mısır tüccarları fakirleri aklıktan öldürüyor." veya "Mülkiyet hırsızlıktır." gibi ifadelerle mısır tüccarlarını basın yoluyla eleştirmesi, ifade özgürlüğünün korunması altındadır. Ancak bu fikirler bir mısır tüccarının evinin önünde ve galeyana gelmiş kalabalıklar karşısında yüksek sesle ya da aynı kalabalığın içinde pankart açarak ifade edilirse cezalandırılabilmektedir (Mill, 2011, s. 39). Şu hâlde düşünce özgürlüğü ile bu hakkın sınırlarının aşılması çok ince çizgiden ve bunun da ötesinde kimi hâllerde çok net olmayan alanlardan oluşmaktadır. Belirgin olmayan alanlar bir yana kimi zamanlarda nefret söylemi açık biçimde medya aracılığı ile hedef kitleye ulaştırılmaktadır.

2.3. Nefret Söyleminin Aracı Olarak Medya

Medya sadece haber verme, eğitme, eğlendirme, kamuoyunu oluşturma ve açıklama, parlamento ve idareyi denetleme, kişi ve kurumlar arasında köprü olma görevlerine yerine getirmekle kalmamakta algı ve tutum oluşturma, geliştirme ve değiştirmede önemli bir güce sahip olmaktadır (Güz, 2005, s. 49). İnsanlar üzerindeki etkisi sebebiyle medya organları ilan ve reklamlar başta olmak üzere propagandanın etkili bir aracı olmakta, baskı ve çıkar grupları ile birlikte kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu yönlendirmek, siyasi veya ideolojik tutum ve kanaat oluşturmak isteyenlerin öncelikle başvurduğu kaynak olmaktadır. Uluslararası anlaşma ve sözleşme ile yasaklanan kimi konular da bu çerçevede medya aracılığı ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alana yayılabilmektedir.

Tarihleri boyunca medya kuruluşlarının en çok kullanıldığı alanlardan birisini propagandaya mecra teşkil etmek oluşturmaktadır. Sahip oldukları etki ve ulaştıkları kitle sebebiyle propaganda çalışmalarını yürütenler için medya her zaman öncelikli bir araç olmuştur. Özellikle fiili millî sembollerini bireylerin hayatının bir parçasına dönüştürme ve bu suretle çoğu bireyin hayatının özel bir bölümünü oluşturan özel ve yerel alanlar ile kamusal ve millî alanlar arasındaki ayrımları yıkmadaki becerisi (Hobsbawm, 1993, s. 169) medyanın maksatlı propagandadaki başarısını göstermektedir. Modern toplumsal sistemlerde yapay negatif ortamlar, ki medya da bu çerçevede değerlendirilebilir, insanın birey olmaktan alıkonusu başat kültürün içinde kişi kimliği ile yaşarken duyduğu mutsuzluğu ve tepkisini dışa vurmasına zemin hazırlamakta, (Oskay, 1996, s. 195) bir anlamda şiddetin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Şiddetin kaynaklarından birisi olan ırkçılığın basit bir hezeyan değil toplumsal bir ilişki olduğuna ilişkin görüş (Balibar, 1993, s. 55) dikkate alındığında kavramın yaygınlaşmasında medyanın da önemli bir rol üstlendiğini ortaya çıkarmaktadır.

Farklı konulara ilişkin olarak medya tarafından alaycı ifadeler, hakaretler, küfürler, aşağılamalar, abartılarla ötekiler yaratılabilmekte ve kamu güvenliği öne sürülerek kişi ve gruplar tehdit unsuru olarak konumlandırılabilen ve hedef gösterilebilmektedir. Bu suretle toplumda ön yargılar geliştirilmekte ve kimi zaman siyasi, sosyal, dini, kültürel, etnik öteki olarak değerlendirilebilmekte ve savunmasız konuma düşmektedir. Kişinin belirli bir gruba üye veya farklı bir kimliğe sahip olması küçük düşürülmesi, aşağılanması, hedef gösterilmesine sebep olmaktadır. Toplumdaki diğer grup veya gruplar ise önemli bir güç atfedilerek yüceltilmekte ve toplumda değer görmektedir. Medya biz ve öteki ayrımını gözeterek ayrımcılık yapmaktadır. Ötekileştirdiği grubun insani değerlerini hiçe saymakta, toplumsal refah ve kamu güvenliğini gerekçe göstererek onlara karşı işlenen şiddeti ise meşru olarak değerlendirmektedir (İnceoğlu, 2012, s. 17).

Medya toplumda hâkim olan etnik değerlerin üretiminde gerekli olan sembolik kaynakları elinde bulundurması sayesinde toplumdaki ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma ve meşrulaştırma gücüne sahiptir. Toplumda çoğunlukta yer alan kesimin ideolojik fikirlerinin sağlamlaştırılması, güçlendirilmesi ve genele yayılması noktasında medya işlevseldir. Toplumdaki birçok insanın doğrudan bilgi alma kapasitesi kısıtlıdır ve bu yüzden medya metinlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede medya ön yargılı ifadelerle, ayrımcılığa, ideolojik fikirlere yayınlarında yer vererek bu tür algıların yerleşmesine ve yaygınlık kazanmasına güç katmaktadır (Köker ve Doğanay, 2010, s. 98). Medyanın bu tür bir yayın politikası veya konu seçimini benimsemesinde etik kodlar bir kenara bırakılarak iktidar baskısı, ideolojik ön yargılar veya ticari kaygılar ön plana çıkabilmektedir.

İktidar baskısının yoğunluğu ve kimi zaman medyanın iktidara tabi olması sadece antidemokratik yönetimlerde değil demokratik yönetimlerde de söz konusu olabilmekte, böyle bir durumda ise medya ve siyaset söyleminin genellikle aynı doğrultuda olması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Siyaset kurumu gibi medyanın da toplumu etkileme gücüne sahip olması sebebiyle nefret söyleminin topluma ulaştırılmasında medyanın aracı rolünden kaçamaması hâlinde söylemle birlikte toplumda oluşacak zararlarından dolayı medya da sorumlu olmaktadır. Sorumluluk sadece toplumun olumsuz etkileri boyutuyla değil nefret söyleminin meşru olduğu şeklinde bir kanaat oluşmasına hazırlayacağı zemin kaynaklı da olacaktır. Medyanın ürettiği içerikle kendisini izleyen kitleyi artırma çabası (Atabek, 2002, s. 230-232) nefret başta olmak üzere farklı söylemlere içeriklerinde yer vermesinde etkili olmaktadır. Medyanın bu türlü bir yayın anlayışı, nefret söylemine iyi bir zemin oluşturması söyleminin yaygınlaşması ve daha büyük kitlelere ulaşmasına (Çelenk, 2010, s. 215; Vardal, 2015) sebep olmaktadır. Nefret söyleminin küresel boyutlu olarak daha fazla insana ulaşmasında etkili olan medya, söylemin sadece günümüzü değil geleceği etkisi altına almasına da fırsat yaratmaktadır.

Nefret söyleminin medya kuruluşları aracılığı ile toplumlara yayılmasında etkili olan mecralardan birisini filmler oluşturmaktadır. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda kimi zaman milyarlarca insana ulaşan filmler bireyleri, grupları veya toplumları ötekileştirme noktasında etkili olabilmektedir. Sadece filmler değil film afişleri üzerinden bile bir inanç ya da topluma karşı nefret oluşturulabilmektedir. Yapılan bir çalışmada (Güz vd. 2020) film afişlerinin İslamofobik mesajlar içerdiği, genelde bütün Müslümanları, özelde ise Türkleri küçük düşürücü, aşağılayıcı ve onlara karşı nefret oluşturabilecek içerikler oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Film içeriklerinde de gösterilenin ötesinde bir nefret söyleminin bulunup bulunmadığının yapılacak bir söylem analizi ile belirlenmesi için Kurtlar İmparatorluğu filmi bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

3. Kurtlar İmparatorluğu Filmindeki Nefret Söylemi Üzerine Bir Söylem Analizi

3.1. Filmin Künyesi

L'empire Des Loups (L'empire Des Loups)

Vizyon Tarihi: 27 Mayıs 2005

Yapım: 2005, Fransa

Yer: Kapadokya, İskoçya, Piedmont

Süre: 128 Dakika

Tür: Aksiyon, Drama, Politik

Yönetmen: Chris Nahon

Yapımcı: Patrice Ledoux, Andrew Colton, Francesco Pamphili

Senaryo: Christian Clavier, Chris Nahon, Jean-Christophe Grangé, Franck Ollivier

Oyuncular: Jean Reno (Schiffer), Arly Jover(Anna), Jocelyn Quivrin(Nerteaux), Laura Morante(Mathilde), David Kammenos(Azer)

Yapımcı Şirket: Gaumont Film Compony

3.2. Film Hakkında

Kurtlar İmparatorluğu filmi 2005 yılında vizyona girmiş ve olay örgüsü Fransa sınırları içerisinde işlenmiştir. Anna, pastanede çalışan sıradan bir kadındır ve hafıza kaybı yaşamaktadır. Anna'nın eşi ve arkadaşları Anna'nın yaptığı kaza gerekçesiyle ve onu tedavi olması için ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak Anna, tedavi beyin ameliyatı ile mümkün olacağı için çekimseldir. Yaşadığı süreci atlatmak adına psikolojik destek almaya başlar. Zamanla kendisiyle ilgili ilginç detayları keşfeden Anna, aslında Fransa'da kadın ve eroin kaçakçılığı yapan bir Türk mafyasının üyesi olduğunu öğrenir. Anna, kendi kimliğini öğrendikten sonra kendini bu hâle getirenlerle savaşmak ister. Filmin ana hikâyesinde gerçekleşen olayların yanı sıra ülkede kadın cinayetleri gerçekleşmektedir. Genç bir polis olan Nerteaux, ülkede meydana gelen bu kadın cinayetlerini araştırmaktadır. Bunun için eskiden Fransız polisi olan ve meslekten atılan Schiffer ile irtibata geçer. Cinayetlerle ilgili daha önce deneyimli olan Schiffer, Nerteaux'a yardım etmekte ve daha önceki olaylarla yeni cinayetleri birleştirmektedir. Cesetlerden topladığı bulgulardan yola çıkan Schiffer, mafyanın bu işte olduğunu söyler ve Türk mafyasının daha önce benzer olaylar gerçekleştirdiğini anlatır.

Bahsi geçen iki olay, filmde ilk başta farklı cereyan etmektedir. İki olayın da Bozkurtlar adı verilen belirtilen sağ görüşü destekleyen ve Türk mafyasına bağlanmasıyla filmin seyri değişecektir. Anna, kimliğinin değiştirilmesinin intikamını almak, Nerteaux ise bu olayların tepesindeki ekip liderini ele geçirmek için önce İstanbul'a sonra da Kapadokya bölgesinde dağlık bir alana gelir. Burada ekip lideri, terörle bağlantılı bir görüntüde sunulmakta etrafında emrinde olan kadınlar bulunmaktadır. Gelen misafirleri görünce Bozkurtların lideri kadınları gönderir ve Anna'nın ihaneti nedeniyle onu öldürmek ister. Kargaşa sırasında ekip lideri öldürülür ve Fransa'nın üst düzey polislerinden oluşan bir ekip bu işi başarıyla gerçekleştirmiş olarak görülür. Filmin sonunda Anna ve Fransız polisi işi kökünden çözmüş olarak gösterilir.

3.3. Yöntem

İdeolojiler toplumda bazı inanç kümelerinden oluşmaktadır. İnançlar doğrultusunda birtakım değerler benimsenmekte ve bu durum bazen ön yargılı tutumların sergilenmesine neden olabilmektedir. İdeolojik tutumların boyutu ırkçılığa kadar gidebilmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında *Kurtlar İmparatorluğu* filminde geçen söylemleri analiz etmek amaçlanmaktadır. Alt katmanlarda yatan anlamların ortaya çıkarılmasında söylem analizi yöntemi oldukça elverişlidir. Metinler anlam ve retorik gibi farklı analiz birimleriyle irdelendiğinde, metinlerde yer alan

söyleme dair daha doğru ve çeşitli bulgular elde edilebilir.

Bu çerçevede yöntem olarak Van Dijk'in söylem analizi kullanılacaktır. Söylem çözümlemesi bazı yapıları çözmeyi amaçlamaktadır. Bunlar; güç, iktidar, hegemonya, ideoloji, egemenlik, toplumsal cinsiyet, ırkçılık, sosyal düzen gibi konulardır. Çalışma kapsamında ırkçılık, ideoloji ve güç gibi örnekler incelenecektir (Özer, 2015, s. 201). Van Dijk söylem çözümlemesinin standart bir yolu olmadığını ifade eder. Bu yüzden sadece haber metinleri değil aynı zamanda filmler, diziler ve dergiler gibi farklı türdeki içerikler analiz edilebilir (Dijk, 2000, s. 61). Dolayısıyla belirli bağlamlar üzerinden bu yöntem film analizine de uygulanabilir.

Van Dijk, söylem çözümlemesinde yedi ana tema belirlemiştir. Bunlar; anlam, önerme yapıları, resmî yapılar, tümce dizimi, söylem biçimleri, uslamlama, retoriktir. Bu genel kategoriler içerisinden filmde yer alan örnekler inceleme alanına dâhil edilmiştir. Çünkü bazı kategoriler filmde yer almazken bazıları ise diğer örneklerle benzer içeriklere sahip olmaktadır. Bu yüzden analizde anlam, önerme yapıları, uslamlama ve retorik kategorileri kullanılmıştır (Dijk, 2003, s. 58).

Belirlenen kategoriler üzerinden film analiz edilecektir. Öncelikle filmin genel yapısını ortaya koyan anlam katmanlarına bakılacak, sonrasında aktörler, kanıtsallık ve geleneksel temalardan oluşan önerme yapıları incelenecek, uslamlama kategorisi genel başlık üzerinden ele alınarak bütünde yer alan söylemler aranacak ve son olarak, retoriksel analiz yoluyla anlamsal vurgular incelenecektir. Buradaki anlamsal değerlendirmeler ayrıntı düzeyinde olacaktır.

3.4. Filmin Söylem Analizi

3.4.1. Anlam

İdeoloji, söylemin her yerinde ortaya çıkabilir. Ancak en dolaysız olarak geçtiği yer söylemin inşa edildiği anlamdır. Bu sebeple ideolojik söylemin anlam yapılarına önem vermek gerekmektedir. Sözcükler, cümleler ve genel olarak söylemlerin anlamları karmakarışık bir yapı içerisinde verilerek üstü kapatılabilir. Bu çerçevede ayrıntılarda gizli anlamların çözülmesi mühimdir (Dijk, 2003, s. 58).

3.4.1.1. Konular

Söylem sadece sözcükler ve cümlelerde geçen anlamlarla sınırlandırılmaz. Söylem daha genel çerçeveyi ifade eden 'tema' ve 'konu' gibi anlam yapılarını da içermektedir. Satır aralarında kurulan söylem yapıları böylece daha genel konuların örnekleri olarak görülür. Ayrıntıların oluşturduğu genel söylem ana fikri vermekte ve temellenen düşüncüyü ortaya koymaktadır. Genel söylem küresel olarak

aktarılan olayın ne ile ilgilendiğini göstermektedir. Bizle ilgili iyi şeyleri ve onlarla ilgili kötü anlamları vurgularken konulaştırma önem arz etmektedir. Örnek olarak çok farklı kültüre ev sahipliği yapan bir toplumda azınlıkların oluşturduğu suçlar, sapkınlıklar daha çok konulaştırılmaktadır (Dijk, 2003, s. 58-59). Bu çerçevede azınlıklara yönelik nefretin yoğun olduğu ve ülkedeki suç olaylarında ilk akla geldikleri söylenebilir.

Film, Fransa'daki kaçakçılık ve gizli suç örgütleriyle mücadeleyi, ülkedeki azınlık bir grup olan Türklere mal ederek bir anlam kurmaktadır. Ülkedeki azınlık karşılığı ve onların çıkardığı olaylar filmde gösterilmekte ve bununla mücadele anlatılmaktadır. Ancak burada azınlık olarak Türklere seçilmiştir ve ülkedeki yasa dışı olayları yürütmesi üzerinden Türklere yönelik bir nefret söylemi kurulmaktadır.

Filmde azınlıkların oluşturduğu tehdit genel tema olarak görülmekte, filmin konusunu oluşturmaktadır. Tehdidi oluşturan ise Türk mafyasıdır. Böylece Türklere yönelik nefret söylemi şiddet önleme bahanesi üzerinden verilmektedir.

3.4.1.2. Tanım Düzeyi ve Ayrıntı Derecesi

Genel tema seçildikten sonra bu çerçeveye uygun ayrıntılarla söylem güçlendirilir ve söylemin geçtiği bölge artırılır. Örnek olarak polisin şiddeti hakkında genel bir söylem oluşturulur. Ayrıca fazlaca detayla şiddet betimlenir ve söylem farklı noktalarda gerçekleşmiş ve sağlamlaştırılmış olur. Ayrıntılandırma derecesi bizle ilgili olumlu yönlerin üstüne basılması ve olumsuzların ayrıntılarının gizlenmesiyle oluşturulur. Ötekiler hakkında olumsuz düşünce sıkça işlenirken olumlu yanlarından hiç bahsedilmez ve gizlenmeye çalışılır. Söylem çerçevesi ayrıntılarla artırılırken özellikle de Avrupa'da azınlıkların sapkınlıkları ve tehdit oluşturma potansiyelleri hakkında çok sayıda ayrıntı görülür. Ama azınlıklara yönelik şiddetle ilgili ise çok az detaya rastlanır. Genel ideolojinin ırkçılığı ise soyutlanıp belirsizleştirilmeye çalışılarak gizlenir (Dijk, 2003, s. 59-60).

Nefret söylemine yönelik ayrıntılar filmde çokça yer almaktadır. Türklere kaçakçılık yapan, gizli örgütler kuran, ülkede resmî görevlerde yer alıp kendini kamufle eden sinsi bir topluluk gibi aktarılmaktadır. Suç örgütlerinin hüküm sürdüğü bir Türk mahallesi filmde geçmekte ve burada yaşayanların örgütlere destek verdiği anlatılmaktadır. İnsan ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele eden Fransız polisi karşısında Türklere bulmaktadır. Ülkedeki dozajı yüksek suçları Türklere işlediği gösterilmektedir. Filmde Bozkurtlar çetesinden bahsedilmektedir. Bozkurtlar aşırı sağcı ve faşist olarak gösterilmektedir. Bozkurtların kurda benzeyen işaretlerine kadar ayrıntı filmde verilmektedir. Türk toplumunda uzun süredir varlığını sürdüren bir oluşum doğrudan hedef gösterilmekte ve gerçekte uyuşturucu ve kadın cinayet-

ler ile ilgisi bulunmayan bu siyasi topluluk üzerinden tüm Türklere karşı bir nefret algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Falaka, filmde güncel bir cezalandırma yöntemi olarak anlatılmaktadır. Osmanlı'dan kalan bir yöntem olduğu vurgulanmakta ve olumsuzluklar sadece Türk toplumuna değil Osmanlı'ya da yansıtılmaktadır.

Türklerin işlediği iddia edilen suçlarla ilgili çok fazla ayrıntıya girilmekte ve Türkler ötekiler olarak kurgulanıp kötülenmektedir. Fransız polisi ise güçlü bir temsille gösterilerek bir yüzbaşı ve teşkilattan atılmış eski bir polis bu denli büyük suçları işlemiş örgütü çökertebildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca resmî görevli polis idealist olarak gösterilmekte ve yasa dışı yollara başvurup örgütü çökertmeye yanaşmamaktadır. Teşkilattan atılmış polis ise her fırsatta yasa dışı yollara başvurmakta ve tehdit olarak gördüğü kişileri vurmaktan, yaralamaktan ya da öldürmekten geri durmamaktadır. Burada da yasa dışı görülen işleri yapan polis ihraç olurken işini kanunlara göre yapan polis yüzbaşı rütbesinde işine devam etmektedir.

Filmde Türklere yönelik nefret söyleminin ayrıntı derecesinde verildiği gözlemlenmektedir. Türkler her yönüyle tehlikeli olarak anlatılmış ve azınlıklara yönelik ön yargı daha da kuvvetlendirilmiştir.

3.4.1.3. İmalar ve Ön Varsayımlar

Söylem çözümlemesinin amaçlarından biri de ima yoluyla kapalı bir şekilde ifade edilen anlamların açıklığa kavuşturulmasıdır. "Biz" hakkında olumlu, onlar hakkında olumsuz düşünce aktarılırken imalar kullanılabilir. Böylece üstü kapalı şekilde anlam oluşturulabilecektir. Herkesin kabul ettiği birtakım yargılarla olaya yaklaşmak ve ima vasıtasıyla onu örtük şekilde vermek adeta olayı arka kapıdan anlatmaya benzer (Dijk, 2003, s. 60).

Filmde genel olarak ön varsayım Türklerin kaçakçılık yapan, bölgeye huzursuzluk getiren ve aşırı faşist olan bir topluluk gibi gösterilmesi üzerine kurulmaktadır. Türkler küçük bir azınlık olmasına rağmen ülkenin başkenti Paris'te gerçekleşen tüm suçları işleyebilen bir çete gibi aktarılmaktadır.

İmalar ve ön varsayımlar topluluklar hakkında ön yargılı kanılara dayalı düşünce kalıplarıdır. Filmin en başlarında Anna'nın Türk pasaportu sahte çıkmaktadır. Böylelikle Türk adı filmin ilk anlarından itibaren illegal eylemler ile anılmakta ve Türklere yönelik ön yargı oluşturulmaktadır. Filmin ilerleyen kısımlarında Nerteaux ve Schiffer, Türklerin yaşadığı bölgede ilerlerken Türk mutfağı ve Türk usulü dürüm üzerine bir diyalog geçmektedir. Schiffer, yediği Türk dürümünden Nerteaux'a ikram eder fakat Nerteaux, bu Türk yemeğini fazla yağlı bulur ve yenilme-yecek bir yiyecek olarak tarif eder. Schiffer ise aynı yemeklerden yemediğinde

Türk mafyasında yer alan kişilerin daha iyi anlaşılacağını söyler. Diyalogun son kısmında Nerteaux, akademideki 4 yıllık eğitimini bu kötü lezzetin tadına bakmak için almadığını belirttiğinde ise Schiffer kötü ile savaşmak için bu yemeği yemesi gerektiğini vurgular. Böylelikle Türk mutfağına ve Türk yemeklerine beğeni unsuru olmadan suçlu psikolojisini anlamak adına denenmesi gereken bir husus olarak yer verilir. Türklerin kötü özellikleri izleyiciye, bireylerin tek tek veya grup olarak kötü davranışlarından; Türk mutfağına kadar geniş bir perspektifte sunulmaktadır. Birçok temasıyla iyi ve kötü ayrımında Türkler her yönüyle kötü olarak varsayılmaktadır. Diyalog sona ermesine rağmen Schiffer, henüz bitirmediği dürümünü yarisında iken memnuniyetsiz bir ifadeyle sokağı fırlatmaktadır. Böylelikle Türk yemeğine dair kötü tutum ima edilmektedir. Filmin bir diğer sahnesinde Nerteaux, Schiffer'e Türklerden nefret edip etmediğini sorar. Schiffer ise aksine gülererek neredeyse Anadolu'dan bir kızla evlenmek üzere olduğunu söyler. Evlilik ve aile kurumu, ırk ve soy bağına dair en önemli noktada yer almaktadır. Schiffer'in "neredeyse" tabiri, alaycı gülümsemesiyle birlikte nefret düzeyini pekiştiren ve kıyasından dönülen bir yanlışı vurgulamaktadır.

3.4.1.4. Örnekler ve Açıklamalar

Genel bütünün anlamını yani konunun temasını sağlamlaştırmada örnekler ve açıklamalar önemlidir. Bu tür açıklamalar kanıt yerine geçtiği için genel söylemi güçlendirmektedir. Özellikle ırkçı söylemde onların nasıl kuralları çiğnediği, suçlara karıştığı aktarılırken bizlerin bu durumdan mağduriyeti anlatılır. Böylelikle söylem meşrulaştırılmaya çalışılır (Dijk, 2003, s. 63).

Filmde işlenen cinayetler hakkında Nerteaux araştırma yaparken Schiffer'den destek almaktadır. Schiffer olayların gerçekleştiğini öğrendikten sonra aklına gelen ilk şey olayların Türkler tarafından yapıldığı olacaktır. Nerteaux, Schiffer'e neden henüz kesinlik kazanmamış olayların Türkler tarafından gerçekleştirildiğini düşündüğünü sorması üzerine Schiffer, bu ön yargısını, geçmişte Türkler tarafından işlenen oldukça fazla suçla karşılaşmasına dayandırır. Organize ya da geniş çaplı bir suçla karşılaşıldığında failin Türk olma ihtimalinin bu denli altı çizili sunulması kuşkusuz, izleyicide bir algı düzeyi oluşturmak temellidir. Ayrıca filmde "Bozkurtlar"dan bahsediliyor ve Bozkurtlar Türkiye temelli bir Türk suç örgütü gibi gösteriliyor. Bozkurtların gerçekleştirdiği eylemler anlatılıyor ve ayrıntılarıyla Bozkurtlar hakkında bilgiler veriliyor. Daha önce işlediği söylenen eylemlerle benzerliğine vurgu yapılıyor. Bir diğer sahnede Schiffer, Türk mafyasından bir üyenin parmaklarını kesip yasa dışı yollardan bazı belgeleri ele geçirdiğinde Nerteaux, resmî polis olarak Schiffer'e yumruk atıyor ve "Fransız" ve "polis" kimliklerini

hatırlatarak Schiffer'i uyarıyor. Nerteaux vasıtasıyla sınırları belirlenen 'bizler' olarak Fransız polisinin iyi yönleri vurgulanıyor. Filmde bu tür örnekler verilerek doğrudan hedef Türkler gösteriliyor. Bu örnekler delil gibi gösterilerek söylem sağlamlaştırılıyor. Örnekler ve açıklamalar kanıt gibi gösterildiği için genel anlam bütünlüğünü kurmada önemli olarak görülmektedir. Bizler ve onlar karşıtlığıyla Türklere karşı ayırıcı unsurlar sıklıkla tekrar edilmektedir.

3.4.1.5. Yadsıma İfadeleri

Yadsıma ifadesi ön yargılı düşüncenin en tipik olanlarından. "X'e karşı değilim ama..." ama kısmından sonrası yer alan söylemin meşruluğunu sağlamanın yolu bu tür ifadeleridir. Buna sözde olumsuzluk denir. Aslında diğer gruba karşı olumsuz çağrışımlar ilk etapta yadsınmış gibi görünür ancak cümlenin geri kalan kısmında ise her türlü söylem söylenebilir. Böylelikle ırkçılığın, ayrımcılığın ve kötülemenin yolu açılmış olur (Dijk, 2003, s. 63).

Schiffer ile Nerteaux'un arasında geçen bir konuşma esnasında Nerteaux, bu işi yapanların patronlarını sorgulayacağını söylüyor. Schiffer ise bunun bir işe yaramayacağını aktarıyor. Nerteaux nedenini sorduğunda ise Schiffer, Türk mafyası nedeniyle tüm bireylerin çok korktuğunu ve bu korkunun tüm mahalleyi kenetlediğini, bu yüzden her seferinde doğru bilgilerin ancak baskıyla alınabileceğini ifade ediyor. Bu sahnede sözde çaba gösterme yoluyla yadsıma ifadelerine rastlanmaktadır. Aslında Türk mahallesinde yaşayan halkın gerçekleri bildiği ve sorgulanırsa cevap alınabileceği ortadadır. Ancak uygulayacakları şiddeti meşrulaştırmak için bahane gibi gösterip kural dışı uygulamalara zemin hazırlanmaktadır.

3.4.2. Önerme Yapıları

Önerme yapıları ideolojik söylemin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Önermelerde geçen yüklemeler temel mesaja bağlı olarak olumlu ve olumsuz şekilde görülebilmektedir. Azınlıklar, göçmenler ya da mülteciler hakkında olumsuz ifadeler her çeşit söylemde yer alabilir. Burada ötekiler hakkında temel olumsuzlukları içeren ifade tipleri aktarılacaktır (Dijk, 2003, s. 64).

3.4.2.1. Aktörler

Önermelerin söylemleri eylemleri gerçekleştiren failer üzerinden oluşturulur. İdeolojik söylemde temel olarak biz ve onlar ayrımında aktörlerin çözümlenmesi önemlidir. Aktörlerin temsili söylemin oluşturulma şeklini ortaya çıkarma noktasında önemlidir. Aktörler bazen bir birey olabileceği gibi bazı meslek grupları, iş çevreleri ya da resmî görevliler şeklinde de görülebilmektedir. İrkçılıkla

ilgili temsillerde karşıt grubun aktörleri suçlular olarak nitelendirilmektedir (Dijk, 2003, s. 65).

Aktörler incelendiğinde Türkler; mafya, suç örgütü, kaçak göçmen, gettolar da yaşayanlar olarak tanımlanmaktadır. Suç örgütlerinin gizli yüzleri ise çeşitli resmî görevlerde bulunan ama aslında toplumda büyük çaplı suçlar işleyen bir örgüte yardım edenler olarak gözükmektedir. Film, genel olarak Fransa'da yaşayan Türklerin illegal faaliyetleri iddiası üzerine kuruludur. Türklere yönelik genel bakış açısına uygun şekilde aktörler kaçakçılıktan cinayete kadar birçok eylemi gerçekleştiren kimseler olarak verilmektedir. Örneğin, Anna, aslında Türkiye merkezli bir suç örgütünün üyesidir. Hafızası silinerek Paris'te sıradan bir vatandaş gibi gösterilir. Hafıza silme işlemi yapan Fransızlar ise bunu yapma sebeplerinin 11 Eylül saldırısını yapanların arasına bir kişi sokmak amaçlı olduğunu söyler. Aktörler incelendiğinde Türklerle ilgili sadece suça bulaşmış kişilerden bahsedilir. Yeraltı örgütlerinde bulunan bıyıklı ve sakallı kişiler Türklere aittir. Toplum içine sızan ve kendini Fransız kimliğiyle gizleyen kişilerdir. Fransızlar ise bu tür suçlarla mücadelede resmî organlarını kullanan ve kolluk kuvvetleri aracılığıyla nizamı sağlamaya çalışan bir millet olarak aktarılmaktadır. Filmde geçen pastane çalışanı, psikolog ve doktorlar gibi çeşitli meslekteki Fransızlar iyi niyetli ve yardımsever olarak gösterilmektedir. Anna'nın kimliğini keşfetmesine bir Fransız psikolog yardım etmiştir. Fransız psikolog olmazsa Anna, Türk çetenin eline düşecektir. Biz ve onlar ayrımı filmde aktörler üzerinden de sağlanmakta ve böylelikle oluşturulan söylemin parçası olarak konumlandırılmaktadır.

3.4.2.2. Kanıtsallık

Söylemler oluşturulurken onların birtakım kanıtlara dayandırılması gerekmektedir. Yoksa söylemler havada kalabilir böylece oluşturulmaya çalışılan genel fikir yapısı bozuntuya uğrayabilir. Bu çerçevede kanıtsallık söylemin sağlamaştırılması hususunda önem arz etmektedir. Kitle iletişim araçları kanıtsallığın sağlanmasında görev alabilmektedir. Toplumun büyük bir kesimine hitap eden bu araçlar yoluyla yayılan mesajlar birtakım deliller üzerinden söylem oluşturabilmektedir. Suçu işleyen failerin kişiliklerinden çok etnik kökenlerinin yer aldığı söylemler oluşturulabilmektedir. Böylelikle bir kişi üzerinden büyük bir toplum hedef gösterilebilmektedir. Otoriteler de kanıtların ortaya çıkarılmasında dayanak noktalarındadır. Polis bu otorite tiplerinden biridir. Bir suçla ilgili önemli bilgilere ulaşabilir ve olayı çözebilir. Ancak olayı otorite bir etnik kökene bağladığında ırkçılık ortaya çıkmış olacaktır (Dijk, 2003, s. 65-66).

Otoriteler kanıtsallığın sağlanmasında temel teşkil etmektedir. Filmde suç örgüt-

lerinin tespitinde polis için içerisinde. Daha önceki delillerden hareketle çıkarım yapar ve olayları Türklerin yaptığına dair bir bilgi üretir. Bunu sağlamlaştırmak için ise Türkleri kaçıran örgüte her türlü şiddeti uygulayabilmektedir. Suç örgütünü çökertmek için yasa dışı da olsa her türlü yol meşru gibi gösterilir. Ayrıca kitle iletişim araçlarından cinayetlerle ilgili Türklerin adı geçmektedir. Daha net bir kanıt olmadan ilk suçlu olarak Türkler gösterilmektedir. Bunu kanıtlamak için şiddete başvurmak ise mecburidir. Filmde kanıtlar sonradan Türk mafyasını gösterse de tüm ülkeyi sarsan seri cinayetleri işleyenler düşünüldüğünde ilk akla gelen Türklerdir. Kanıtsallık yoluyla ülkedeki tek suçlu Türkler olarak verilmektedir.

3.4.2.3. Geleneksel Temalar

Geleneksel temalar; tanımlanmış konular, basmakalıp yargılar şeklinde görülebilmektedir. Özellikle ırkçı söylem noktasında bu tür yapılar sıkça geçmektedir. Mülteciler ya da azınlıkların kendi ülkesine dönmesi gerektiği aktarılır. Çünkü oluşturulan söylemde ülkenin yapısını bozduğu ifade edilmektedir. Ülke için yük olarak ifade edilen bu tür gruplar bir yandan da potansiyel tehdit olarak gösterilmektedir. Çünkü onların tek derdi kendi kültürleriyle yaşadıkları özerk bir bölgeye sahip olmaktır. Bu anlayış, geleneksel temaların kullanımını artırmaktadır. (Dijk, 2003, s. 67)

Filmin genel teması Türklerin oluşturduğu tehdit üzerine kurulmuştur. Bu yolla işlenen cinayetlerde, toplumun temel taşlarının sarsılmasında ilk akla gelen Türklerdir. Ülke çapında meydana gelen olayların sorumlusu olarak "Türk mafyası" gösterilmektedir. Ancak filmde mafyanın kendi yapısından daha çok Türk ırkından olmasına vurgu vardır. İşlenen suçlarda kullanılan yöntemler Türklerle ait bazı cezalandırma şekliyle anılmaktadır. Ayrıca Fransız toplumunun önemli makamlarına kadar yükselerek ülkeye ihanet içinde gösterilmektedir. Bu tip yargılarla Türkler potansiyel tehlike, ülke bekasına tehdit olarak anlatılmaktadır

Filmde Schiffer ile Nerteaux'un dürüm yeme sahnesinde Türklerin yiyecekleri üzerinden bir kurgu oluşturulmuş ve onların hayat tarzları üzerinden yargılama yapılmıştır. Mahalle kültürü ile ilgili de gettolarda yaşayan ve birbirine destek gruplar şeklinde bir gösterim mevcuttur. Suç örgütüne bağlıdırlar ve onların sözünden çıkmayarak o bölgeyi ele geçirmişlerdir. Bu anlatımla da Türklerin oluşturduğu ve aynı zamanda oluşturabileceği tehlikeler gösterilmektedir.

3.4.3. Uslamlama

Birçok söylem türü tartışmalar arasında yer almaktadır. Bazı yargılar oluşturulur ve bu yargıları desteklemek için kanıtlara ya da birden fazla söyleme ihtiyaç du-

yulmaktadır. Bir görüşü birden çok kişi ya da grup benimsiyor ve söylüyorsa o söylem güçlü hâle gelmektedir. Ülkedeki tutucu kesimler için göçmenler ya da azınlıklar suça meyilli ve kanunlara uymayanlar olarak gösterilmektedir. Bu tür savlarla ötekileştirme kolaylaşmakta ve suçlulaştırma stratejisi güçlenmektedir. Genellikle böyle savlar ortaya atılırken suçlulaştırma noktasında azınlıkların etnik kökenleri vurgulanmakta ve ön yargılı ifadeler kullanılmaktadır (Dijk, 2003, s. 94).

Filmde uslamlama stratejisi çokça kullanılmıştır. Anna, sahte eşiyle bir toplulukta yemek yemektedir. Yemek sırasında Türk pasaportunun sahte olduğu vurgulanmaktadır. Bir Suudi, sahte Türk pasaportu kullanmıştır. Türk işçilerle ilgili bir başka sahnede lağımlarda kaçak bir Türk işçinin cesedi bulunur. Paris'e kaçak göçmenleri sokan mafya Türk asıllı İskele mafyasıdır. Shiffer bir sahnede Anna'yı kimin kaçırdığını sormak için kaçak bir Türk işçiyi yakalar. Filmin genelinde Türkler kaçak, düzensiz göçmen olarak gösterilmiş ve cinayetlerde ya mağdur ya da fail fark etmeksizin sürekli olarak yer almıştır. Suçla ilgili birçok örnekte Türkler hedef gösterilmektedir. Ancak buradaki mafyadan daha çok etnik kimlik ön plana çıkarılmaktadır. Böylelikle suçu işleyenin kötülüğünden çok ırkın kendisinin kötülüğü aktarılmıştır. Türklerle alakalı oluşturulan yargı yasa dışı olaylarda ilk akla gelen millet olduğu yönündedir.

3.4.4. Retorik

İrkçilikla ilgili söylem oluşturmada temel nokta biz ve onlar ayrımıdır. Retorik olarak da bu vurgu cümle yapılarında görülmektedir. Buradaki görüntü biçimden çok anlam ve içerik üzerinedir. Sağ ya da sol hareketlerin karşıt gruplar hakkında geliştirdiği ve muhaliflerini işaret etmek için kullandığı metaforlar anlam noktasında incelenmelidir. Bu sebeple ideolojik söylemin ortaya çıkarılmasında bizler ve onlar ayrımı dikkate alınarak anlamlar kurgulanmaktadır. Bu tür incelemelerde biçimsel figürlerin hangi ideolojik göndermelere sahip olduğunu öğrenmek için oluşturulan anlam biçimlerine bakmak gereklidir. Retoriksel içerik anlam üzerine kuruludur (Dijk, 2003, s. 74-75).

3.4.4.1. Dramatizasyon

Dramatikleştirme yoluyla bizler hakkında olumlu bir ifade çıkarmak adına ötekiler abartılı anlamlarla suçlanmaktadır. Ülkedeki azınlıkların gerçekleştirdiği fiiller yüzünden 'Bizler' mağdur durumdayız söylemi oluşturulmak istenmektedir (Dijk, 2003, s. 85-86).

Anna, kendi kimliği hakkında bilgi toplarken hafızasını silen doktorla karşılaşır. Doktora neden böyle bir şeyin yapıldığı sorulduğunda ise 11 Eylül saldırılarını

gerçekleştiren teröristlerin arasına sızmak için yeni bir bilinç oluşturabileceğimiz böyle bir operasyona ihtiyacımız vardı demektir. Anna'nın ise ailesi ve kimliği olmayan kaçak bir Türk olarak uygun olduğu söylenmektedir. Terör olayları ile bir Türk bağdaştırılmakta ve örgütü çökmek için aralarına onlardan birinin sokulmak istendiği vurgulanmaktadır. Böylelikle 11 Eylül saldırıları ile bile Türklere ilişkilendirilmekte ve bu durum filmde vurgulanmaktadır. Türklere yönelik algı filmin genel temasının ötesine çıkarak uluslararası bir konuma oturtulmuştur. Dramatize edilerek Fransız yetkililer tarafından işlenen suç, teröristleri men etme adına işlenmiş gibi gösterilmektedir. Konu 11 Eylül saldırılarına kadar götürülerek abartılı bir şekilde suçlama yapılmıştır. Olaylarda abartıya ve dramatik unsurlara yer verilerek Türklere yönelik nefreti simgelemede kullanılmıştır.

3.4.4.2. İroni

Söylem oluşturulurken suçlamalar bazen örtülü yapılabilmektedir. Bu örtülü yöntemlerden biri ironidir. Bazen ironiler daha etkilidir ancak örtülü bir görünümde-dir (Dijk, 2003, s. 96-97).

Schiffer ve Nerteaux'un diyalogunda Nerteaux, Schiffer'in Türklere yönelik nefretini sorgular. Schiffer ise Türklere nefret etmediğini aksine neredeyse bir Anadolu kızla evlenmek üzere olduğunu söyler. Buradaki "neredeyse" kelimesi, Schiffer'in Türklere kurmak üzere olduğu bağın bir hata ve erken dönülmüş bir yanlış olduğunun ifadesidir. Asla dese de Schiffer, Türklere sevmediğini söylemekte, ironik bir tavırla aslında ne kadar nefret ettiği görülmektedir. Bir sahnede Schiffer, Türk mafyasına hediye götürmektedir ve hediyenin gerekçesini Nerteaux'a bu insanların bu tür hediyeleri sevmesi olarak izah eder. Schiffer, hediyesi karşılığında Türk mafyasından belge ister fakat isteği karşılık bulmaz. Konuşma ilerledikçe istediği neticeyi alamayacağını anlayan Schiffer, getirdiği hediyeyi mafya üyesinin kafasına geçirir. Sahnede Türk imajı yasaya aykırı davranışlarda bulunan, adalete yardımcı olmayan ve mukavemet gösteren konumundadır. Fransız polisinin tüm iyi niyetine ve hediyesine rağmen istediği bilgiyi vermeyen Türk çete üyesi, haklı olarak tavrının karşılığını parmağıyla ödeyecektir. Filmde ironi ve alay yoluyla nefret unsurları yinelenmektedir.

3.4.4.3. Örtmece

Retorikle alakalı yöntemlerden biri örtmece-dir. Kendi olumsuz düşüncenin sunulması ve olumsuz ötekinin vurgulanmasında örtmece sıklıkla kullanılır. Söylem kurulurken 'Bizler'in işlediği suçlar örtülür ya da belirli bir bahane gerekçesiyle olumlanır ve yumuşatılır (Dijk, 2003, s. 87).

Filmin sunduğu genel kavrayışta Türklere yönelik ön yargılı olumsuz bir havayı sunmaktadır. Sunulan etnik ayrımcı perspektifte ise Türkler, olumsuz düşünce ve uygulamaların merkezindeki topluluktur. Fransızlar ise örgütü çökertmek için her seferinde şiddetin dozunu yoğunlaştırabilmektedir. Ancak bunu ulusal bir tehlikeyi önleme gerekçesiyle aktarmaktadır. Böylelikle Türkler ile ilgili olumsuz durum yumuşatılmakta ve örtülmektedir. Schiffer, ihtiyacı olan bilgi ve belgeyi yasa dışı yollara başvurarak elde eden ve elde edemediğinde ise şiddete başvuran birisidir. Nerteaux ise Schiffer'in bu tavrını benimsemez ve Schiffer'in benimsediği şiddet yoluyla O'na karşı çıkar ve Fransız polisinin her zaman iyi ve yasalara uygun olması gerektiğini hatırlatır. Schiffer ise Türklerin işlediği suçları gerekçe göstererek yasadan yana olmayan Türk suç ağının, yasal yollardan çözülmediği takdirde yasal olmayan yollardan da çözülebileceği görüşündedir. Görüldüğü üzere polisin uyguladığı şiddet bir gerekçe bahanesiyle yumuşatılmaktadır. Şiddet, Türk kaynaklı olduğunda doğrudan fail olarak ön yargılı bir yaklaşım sergilenirken Fransız polisi şiddetin kaynağı olduğunda olayın üstü örtülmeye çalışılmaktadır.

4. Sonuç

Film genel olarak değerlendirildiğinde nefret söylemi farklı biçimlerde görülmektedir. Genel tema ırkçılık üzerine kurulmuştur. Fransa'da azınlık olarak yaşayan Türkler ülkede suç teşkil eden olaylarda ön planda gösterilmektedir. Azınlıkların tehlikesi Türkler üzerinden ifade edilmiştir. Farklı azınlıkların ismi hiç anılmamakta Türkler Fransa'nın tehdit unsuru olarak gösterilmiştir. Ayrıca kültürel değerler üzerinden bir ayrımcılık görülmektedir. Türklere ait yemeklerden iğrenilmekte ve Türkler gettolarda yaşayan ve asalak gibi görünen kılık kıyafet içindeki bireyler olarak aktarılmaktadır. Ayrıca saç, sakal, bıyık gibi dış görünüşe dair imajlar belirli kalıplar içerisinde verilmektedir. Kalın bıyıklar ve uzun sakallar suç örgütlerindeki tüm üyelerde yer almaktadır. Böylelikle Türk kültüründe yer alan imajlar suç örgütünde simgeleştirilmiştir. Nefret söylemine dair ifadeler genel temada ve ayrıntı derecesinde yer almaktadır. Türklerin yaşayış biçimi, kabile topluluklar gibi hareket etmesi, suça ortaklık etmesi gibi anlamlar birçok kez filmde tekrarlanmıştır. Ayrıca Fransızlar suçla mücadelede oldukça üst düzey güce sahiptir. Kendi ülkelerindeki problemleri çözmelerinin yanında Türkiye'de de suç örgütünü kökten yok etmektedir. Filmde bunun gibi örneklerle biz ve öteki ayrımına sıkça yer verilmiştir. Fransızlar güçlü, kudretli, adalet için mücadele eden bir ulus olarak gösterilmekte uyguladığı şiddet ise kötülerini yakalama mücadelesi olarak verilmektedir. Türkler ise Fransızlara tehdit azınlıklar olarak aktarılmaktadır. Ülkede saygınlık içeren işlerde hep Fransızlar varken Türkler yer altı örgütleriyle anılmaktadır. Buradan hareketle filmin genel teması çerçevesinde birçok noktada

nefret söylemine dair ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Filme genel olarak bakıldığında Türk ırkına dair ideolojik göstergeler yer almaktadır. İdeolojik ifadeler nefret derecesinde verilmekte ve ırkçı ifadeler kadar şiddetlendirilmektedir.

Filmler tüm dünyada yayınlanan ve geniş bir kitleye seslenen iletişim araçlarıdır. Bu yüzden filmlerde nefret söylemini barındıran ifadeler ırkçılığı tüm dünyada sergilemektedir. Azınlıklar şahsiyet ve itibar olarak ötekileştirilmekte ve sorunlu gruplar gibi gösterilmektedir. Ayrıca belirli bahanelerin arkasına saklanarak oluşturulan söylemler yoluyla, ırkçılıkla ilgili ifadeler yumuşatılmaktadır. İdeolojik söylemlerin varlığını sürdürmesi toplumlara dair ön yargılı durumun devam etmesine neden olmaktadır. Ayrıca ideolojik tutum toplumların itibarını zedelemektedir. Söylemlerin arkasındaki anlamların ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen *Kurtlar İmparatorluğu* filminin Van Dijk'in söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenmesi sonucu nefret söylemi içeren mesajlara yer verildiği görülmüştür. Filmde genel tema olarak Türkler azınlık olarak yaşadığı bölgede suçların baş sorumlusu ve ulusal tehdit olarak gösterilmiştir. Özelde ise en küçük ayrıntılarda dahi Türklerle ilgili nefret içerikleri tespit edilmiştir. Filmde suçları işleyen bir Türk mafyası iken mafyanın kendi faaliyetlerinden çok Türk ırkının etnik kökenleri üzerinden söylemler kurgulanmıştır. Bu, neticede ırkçı söylemler film aracılığıyla yayılmış ve dünya çapında birçok insanın kafasında Türklere dair ön yargılı olma ihtimali doğurmuştur. Ayrıca ırkçı söylem etik değerleri sarsmakta ve ikircikli bir kavrayışa sebebiyet vermektedir. Ahlaksal değerlere yapılan müdahale toplumların kutuplaşmasına neden olabilecektir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye %34 (1.Yazar), %33 (2.Yazar) ve %33 (3.Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynaklar

- Atabek, N. (2002). *Kamuoyu, Medya ve Demokrasi*, Kurgu Dergisi, 19, 223-238
- Ataman, H. (2012). "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları", *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, (Der.: Y. İncooğlu), İstanbul.
- Balibar, E. (1993). "İrkçilik ve Milliyetçilik", *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, (Ed. Balibar, Wallerstein), Metis, İstanbul.
- Bhikhu P. (2006). "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", *Public Policy Research*, December 2005, February, 2.
- Badamchi, D. K. (2015). "Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası mıdır?", *Felsefe Dünyası Dergisi*, 61, 55-79.
- Boyle, K. (2010). "Nefret Söyleminin Kontrolü: Uluslararası Standartlar Türkiye'den Neler İstiyor?", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 63-70.
- COE (1997). *Recommendation*, No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Hate Speech., Council of Europe Committee of Ministers, 30 Ekim 1997, <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/re>

- sources/references/04%20-%20CM%20Rec(97)20%20Hate%20Speech.pdf, Erişim Tarihi: (13.03.2022).
- Çelenk, S. (2010). "Ayrımcılık ve Medya", *Televizyon Haberciliğinde Etik*, (Ed. B. Çaplı, H. Tuncel), Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Çelik, E. (2013). "Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Neresinde?", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 205-240.
- Dijk, T. Van (2003). "Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım", *Söylem ve İdeoloji*, (Ed. B. Çoban, Z. Özarslan), Su Yayınları, İstanbul, 13-112.
- Dijk, T. Van (2000). "Opinions and Idologies in The Press", (Ed. A. Bell, P. Garrett), *Approaches to Media Discourse*, Blackwell, Massachusetts, 21-63.
- Durakçay, F. A., A. G. Güneş Güllal (2017). "Fransa'da Yükselen Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Tematik Bir Çözümleme", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 126-145.
- FRA (2016) *Incitement in Media Content and Political Discourse in EU Member States*, European Union Agency for Fundamental Rights, Kasım 2016, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-47/fra-media_and_incitement_paper_19752.pdf, Erişim Tarihi: (13.03.2022).
- Göregenli, M. (2013). "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları", *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, (Der. M. Çınar), Hrant Dink Vakfı Yayını, İstanbul, 57-73.
- Güz, N., Bingöl, M., Yanık, H. (2020). "İslamofobi ve Medya: 'The Stone Merchant' Film Afişinin Göstergebilimsel Analizi", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (1), 11-30.
- Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Hobsbawm, E. (1993). *Milletler ve Milliyetçilik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu, Y. (2012). *Nefret Söylemi Ve/ Veya Nefret Suçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Karan, U. (2010). "Nefret Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?" *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 55-62.
- Köker, E., Ü. Doğanay (2010). "Türkiye'yi Vurdular: Yazılı Basının Hrant Dink Cinayetini Adlandıramaması", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 97-118.
- Mill, J. S. (2011). *On Liberty*, The Walter Scott Publishing Co. Ltd, London
- Hate Crime Laws - A Practical Guide* (2009). Organization for Security and Cooperation in Europe, (Office for Democratic Institutions and Human Rights), <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>, Erişim Tarihi: (10.03.2022).
- Osce Odihr (Organization for Security and Cooperation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights) (2009). *Hate Crime Laws: A Practical Guide*. <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>, Erişim Tarihi: (15.03.2022).
- Oskay, Ü. (1996). "Edenfi/Köle İlişkisi Açısından Şiddet ve Görünümleri Üzerine". *Cogito: Şiddet*. S. 6-7. YKY, İstanbul.
- Özer, Ö. (2015). "Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi", *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*, (Ed. B. Yıldırım), Literatürk Yayınları, Konya.
- Sözen, E. (1999). *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Uslu, C. (2013). "Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Özgürlüğü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (38), 185-202.
- Vardal, Z. B. (2015). "Nefret Söylemi ve Yeni Medya", *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 132-156.
- Yılmaz, S. H. (2013). *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya*, Literatürk Yayını, İstanbul. <http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>, Erişim Tarihi: (08.03.2022).
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*, (Çev. M. Çulhaoğlu), Avrupa Konseyi Yayınları.

